

УДК 371.2:355.233

Іван Федорович ГОНЧАРЕНКО,
*заступник начальника Української військово-медичної академії
по роботі з особовим складом, м. Київ*

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОЇ СФЕРИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена визначенню основних рис моделі розвитку психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери у системі післядипломної освіти, а саме – такої моделі, яка базуватиметься на відповідних концепціях, підходах та принципах освіти та на основі цього на формуванні наукового рівня змісту, форм методів навчання, а також створення навчального середовища.

Ключові слова: *освіта, науково-педагогічний працівник військово-медичної сфери, підготовка, компетентність, психолого-педагогічна компетентність, післядипломна освіта.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз результатів опитування науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери свідчить про необхідність підвищення рівня їх професійної компетентності для ефективного здійснення педагогічної діяльності. Важливим у процесі підготовки фахівців військово-медичної сфери є врахування андрагогічних підходів, що поглибить розуміння психолого-педагогічного контексту науково-педагогічної діяльності. У цьому контексті актуалізується питання використання потенціалу післядипломної педагогічної освіти як комплексу нових знань, інноваційних підходів до під-

вищення професійної компетентності науково-педагогічних працівників (НПП) військово-медичної сфери, зокрема, їх психолого-педагогічної компетентності. Процес підготовки нової генерації науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, потребує створення моделі розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної освіти.

Роль психолого-педагогічної компетентності у розвитку професіоналізму НПП є ключовою. Розвиток її у контексті навчання впродовж життя є важливим чинником в системі вищої та післядипломної освіти. Особливого значення питання психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери набуває у контексті виокремлення педагогічними колами компетентнісно спрямованої освіти як чинника її якості та конкурентоспроможності та у контексті навчання впродовж життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питанням загальної характеристики медичної служби Збройних сил України присвячені праці дослідників В. Я. Білого, М. П. Бойчака, Л. А. Голика, Я. Ф. Радиша, В. В. Паська, В. О. Жаховського та ін. Стан та напрями розвитку системи військової освіти в Україні висвітлені у роботах М. І. Нецадима, Б. Н. Шупеля, які серед завдань подальшого реформування системи військової освіти визначають оптимізацію змісту військової освіти на всіх її рівнях відповідно до державних та відомчих вимог, сучасних потреб та досвіду підготовки військ; подальше інтегрування військової та цивільної освіти, їх післядипломної підготовки.

Обґрунтуванню системи підвищення кваліфікації викладачів вищої військово-медичної освіти присвячені дослідження В. В. Солярика, Я. Ф. Радиша, Ф. М. Левченка, А. І. Романенка, В. П. Токарчука.

В Україні сьогодні досі залишається невирішеним питання розроблення відповідних стандартів та рекомендацій щодо професійних та, зокрема психолого-педагогічної компетентності НПП, у тому числі й викладачів сфери військово-медичної освіти. Питанням залишається створення програм мобільності та кваліфікаційного зростання у контексті навчання впродовж життя та професійної діяльності. Недостатньо розробленими залишаються питання розвитку психолого-педагогічної

компетентності НПП сфери військово-медичної освіти, виокремлення організаційно-педагогічних умов та вимог до рівня володіння нею. Це і зумовило вибір теми статті.

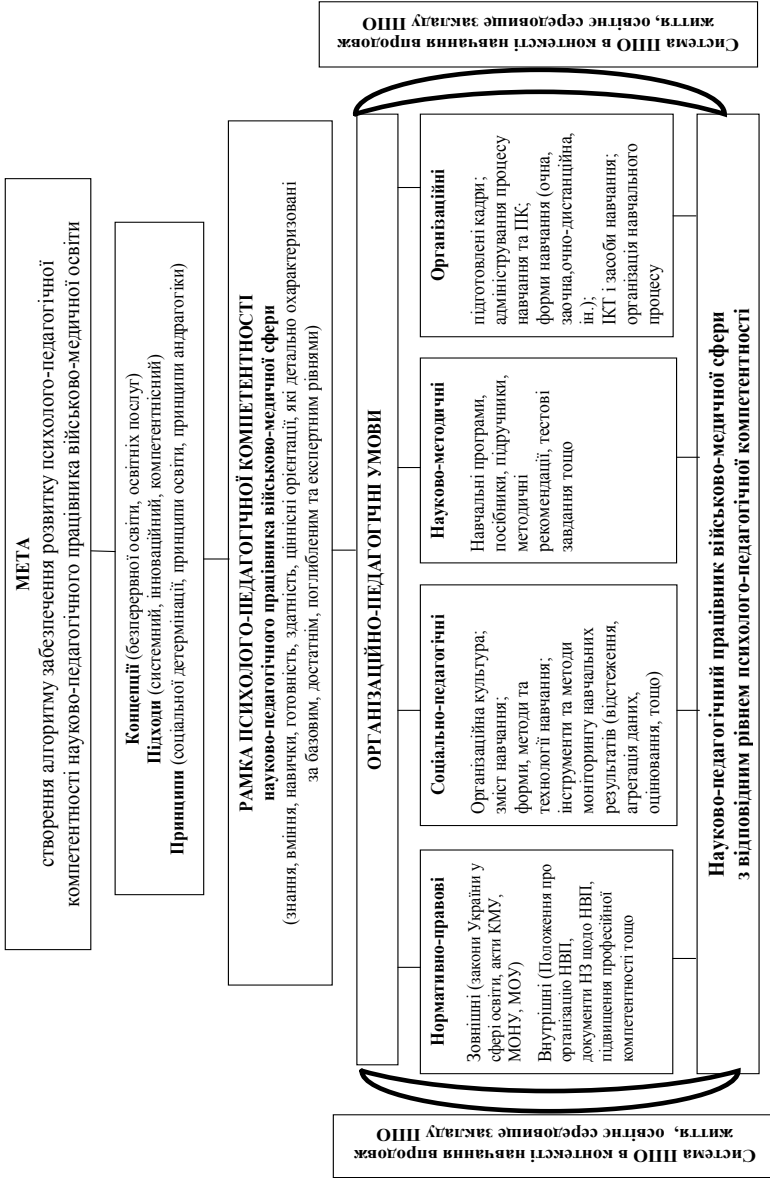
Мега статті – визначення основних рис моделі розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери у системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення поставленої мети – розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери у системі післядипломної освіти, базується на відповідних концепціях, підходах, принципах, урахуванні тенденцій розвитку суспільства та освіти. Оскільки система освіти загалом та післядипломної освіти зокрема є системами відкритими, вони постійно знаходяться під впливом на них зовнішнього середовища та процесів, які там відбуваються. У цьому контексті важливим є розуміння та врахування тенденцій розвитку суспільства та освіти. До таких тенденцій відносимо: динамізм сучасної цивілізації; посилення ролі особистості в суспільстві, гуманізацію і демократизацію всіх сфер суспільства, у тому числі й освіти, що зумовили необхідність зміни формули “освіта на все життя” формулою “освіта через усе життя” [11, с. 10–11].

Метою моделі є створення алгоритму забезпечення процесу розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери. Модель розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери (див. рисунок) включає концептуальну (мета, підходи, принципи), процесуальну (організаційно-педагогічні підходи), методичне забезпечення (рамка психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери (знання, вміння, навички, готовність, здатність, ціннісні орієнтації, які детально охарактеризовані за базовим, достатнім, поглибленим та експертним рівнями), результат) складовими.

Розглянемо концептуальну складову моделі розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери.

Так, концепція вільного навчання розкриває принцип свободи вибору основних параметрів процесу навчання: часу, місця, вартості, виду і форм, цілей, методів, джерел і засобів, послідовності, змісту, програм навчання, консультантів, наставників, викладачів, навчальних закладів,

Модель розвитку психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери

рівня і документів навчання [6, с. 11–12]. Урахування цих та інших концепцій забезпечується дотримання принципу соціальної детермінації, який “вимагає передусім розуміння керівництвом головних соціальних завдань, суспільної ідеології освіти на конкретному етапі історичного розвитку держави” [9, с. 171].

Іншими принципами, які забезпечують наукові умови розвитку психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери, є принципи освіти (вихідні положення, що визначають будову, функціонування та розвиток системи освіти в Україні [5, с. 714] та принципи навчання (основні вихідні вимоги до організації навчального процесу [5, с. 713].

Важливим є дотримання принципів навчання. Разом з тим, досліджуючи питання підвищення кваліфікації, варто говорити про принципи навчання дорослих, або принципи андрагогіки. До принципів андрагогіки відносять: пріоритет самостійного навчання (розуміється не здійснення самостійної роботи як виду навчальної діяльності, а самостійне здійснення організаціями, що навчаються, процесу свого навчання); принцип спільної діяльності; принцип урахування досвіду особи, яка навчається; індивідуалізація навчання (створення індивідуальної програми навчання, орієнтованої на конкретні освітні потреби і цілі навчання тощо); системність навчання (дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання і оцінювання результатів навчання); контекстність навчання (навчання з одного боку переслідує конкретні життєво важливі для дорослого цілі, орієнтовані на виконання ним соціальних ролей або вдосконалення особистості, а з другого – будується з урахуванням професійної, соціальної, побутової діяльності дорослого і його просторових, часових, професійних, побутових чинників (умов); принцип актуалізації результатів навчання (передбачає невідкладне застосування на практиці отриманих знань, умінь, навиків, якостей); принцип елективності навчання (надання особі, яка навчається, відповідної свободи у виборі цілей, змісту, форм, методів, строків, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання та викладачів (наставників, тренерів); принцип розвитку освітніх потреб (процес навчання будується з метою формування в дорослої особи, яка навчається, нових освітніх по-

треб, конкретизація яких здійснюється після досягнення відповідної цілі навчання); принцип усвідомленості навчання (розуміння і усвідомлення суб'єктами навчання всіх параметрів процесу навчання і своїх дій щодо його організації) [6, с. 26–27.]

Отже, базування розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери на відповідних концепціях та принципах дає змогу на науковому рівні підходити до питань формування змісту, форм, методів навчання, а також створення навчального середовища.

Процес розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери потребує створення відповідних організаційно-педагогічних умов, які є основою процесуальної складової визначеної моделі.

Загалом, саме поняття “організаційно-педагогічних умов” є досить широко трактованим. Так, базове поняття “умови” Великий тлумачний словник сучасної української мови розкриває як “необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь” [3, с. 1295].

Організаційно-педагогічні умови розглядають як: сукупність взаємопов'язаних факторів, необхідних для ціленаправленого процесу формування професійної компетентності з метою формування ключових та базових компетенцій (Н. Болюбаш) [2]; сукупність взаємопов'язаних і періодично повторюваних способів впливу (І. Андрощук) [1]; сукупність об'єктивних можливостей для цілеспрямованого відбору, конструювання елементів змісту й організаційних форм навчання, а також моніторингу й корегування складових педагогічної системи для досягнення дидактичних цілей (В. Сериков) [12]; сукупність об'єктивних, стійких обставин, що виявляються як вимоги освітнього середовища, які визначають хід і специфіку протікання досліджуваного процесу, напрям для досягнення оптимально можливих результатів індивідуалізації навчання слухачів із урахуванням їх соціальних і моральних якостей [8].

Відповідно до завдань нашого дослідження організаційно-педагогічні умови ми будемо розглядати як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених факторів та обставин, які забезпечують ціленаправлений процес формування психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Значна частина дослідників, визначаючи організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності різних груп педагогів та слухачів, зосереджують увагу не на факторах і обставинах, що складають передумови для забезпечення такого розвитку, а на її діяльнісному контексті: мотивації, ціннісній орієнтації, здатності до рефлексії, готовності тощо.

Натомість, поза увагою дослідників залишаються питання взаємозв'язку між розвитком психолого-педагогічної компетентності фахівця та рівнем його нормативно-правового забезпечення, організаційною культурою, готовністю системи післядипломної освіти якісно забезпечити даний процес.

Базуючись на проаналізованих концепціях, принципах, враховуючи структуру психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери, ми визначили організаційно-педагогічні умови розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери. До них відносимо нормативно-правову базу підвищення кваліфікації НПП військово-медичної сфери (зовнішня, внутрішня); соціально-педагогічні умови забезпечення цього процесу (організаційна культура, зміст навчання, форми, методи, технології навчання тощо); наявність науково-методичних умов для навчання (програми, посібники, підручники тощо); організаційні умови (підготовлені кадри, адміністрування, форми навчання та ін.).

До нормативно-правової бази як однієї з організаційно-педагогічних умов розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери відносимо зовнішні та внутрішні документи. До зовнішніх нормативно-правових документів відносимо Закон України "Про вищу освіту"; постанову КМУ від 15 грудня 1997 року № 1410 "Про створення єдиної системи військової освіти"; наказ МОН "Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів" від 01.06.13 року № 665; наказ МОН "Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів" від 24.01.2013 № 48. Також до зовнішніх нормативно-правових документів відносимо й інші, які дотичні

та частково регулюють питання підвищення кваліфікації НПП вищого навчального закладу (ВНЗ).

Внутрішню нормативно-правову базу щодо досліджуваної проблеми складають документи ВНЗ. До них відносимо: Положення ВНЗ про організацію навчально-виховного процесу, інші документи навчального закладу щодо НВП, підвищення професійної компетентності НПП, навчальні плани, програми, плани підвищення кваліфікації тощо. Отже, нормативно-правові умови забезпечують діяльність ВНЗ щодо підвищення кваліфікації військово-медичних кадрів та НПП у правовому полі.

До соціально-педагогічних умов розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери відносимо зміст, технології та методи навчання, оцінювання та організаційну культуру навчального закладу.

Зміст навчання визначаємо як науково-обґрунтований навчальний матеріал, засвоєння якого забезпечує розвиток психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери. При формуванні змісту навчання ми виходимо з того, що він має ґрунтуватися на рамковій структурі психолого-педагогічної компетентності, кваліфікаційних вимогах до посад НПП, на потребах НПП щодо підвищення кваліфікації. Такі потреби можна визначати шляхом опитування, анкетування тощо. Зміст навчання визначається освітньо-професійними програмами, навчальними планами, планами підвищення кваліфікації НПП військово-медичної сфери.

Важливою умовою розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери вважаємо технології та методи навчання, які застосовують у процесі підвищення кваліфікації.

Серед сучасних педагогічних технологій дослідники виокремлюють такі: технологія модульного навчання, технологія розвиваючого навчання, особистісно орієнтована технологія, інформаційні технології, технологія дистанційного навчання, ігрова технологія, диференційована технологія навчання, технологія інтерактивного навчання, неімітаційні педагогічні технології (проблемні лекції, проблемні семінари, тематичні дискусії, “мозковий штурм”, круглі столи тощо); імітаційні (тренінги, ігрове проектування, ділові ігри тощо) [13]. Ці технології оптимальні й

ефективні для віку та фізичного стану дорослої людини, що передбачають взаємодію змістової, процесуальної, мотиваційної, організаційної складових. Вони сприяють диференціації та індивідуалізації освітніх програм на основі врахування набутих раніше знань і професійного досвіду людини, активізації діяльності, розкриттю потенціальних можливостей, виробленню практичних навичок для розв'язання конкретних завдань, оцінюванню ступеня засвоєння матеріалу тощо [10]. Для розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери в системі післядипломної освіти найдієвішими вважаємо інтерактивні технології, ігрову технологію та технологію дистанційного навчання.

Крім того, упровадження інновацій у сфері освіти дорослих можливе на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема, застосування дистанційної форми навчання, оскільки ця сфера не може ефективно функціонувати і розвиватися без сучасного інформаційного забезпечення, що передбачає створення баз даних, забезпечення сучасною технікою інформаційних потоків, використання комп'ютерних технологій та можливостей глобальної мережі Інтернет [4].

Отже, важливою умовою розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери є науково-методичне забезпечення цього процесу. Наявність програм, підручників, навчальних посібників, іншої навчально-методичної літератури, відповідних тестових завдань та завдань для самостійної роботи має важливе значення для якісного забезпечення навчального процесу. З цього випливають такі умови розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери – організаційні.

Для розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП у сфері військової медичної освіти, розробки вимог до вищезгаданих фахівців, програм підвищення кваліфікації та підготовки навчально-методичних матеріалів необхідно враховувати рамкову структуру психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери, яка є основою методичного забезпечення визначеної моделі. До структури рамки входять складові психолого-педагогічної компетентності НПП у сфері медичної освіти, а саме: знання, уміння, навички, готовність, здатність, ціннісні

орієнтації, які детально охарактеризовані за рівнями: I (базовий), II (достатній), III (поглиблений), IV (експертний).

Для забезпечення викладання на належному рівні, застосування відповідних технологій та методів навчання, дотримання андрагогічних принципів, підготовки відповідного науково-методичного забезпечення процесу підвищення кваліфікації потрібні підготовлені кадри, до яких ми відносимо не лише НПП, які забезпечують процес викладання. Важливу роль у процесі розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери відіграють процеси адміністрування (планування, мотивація, організація самого процесу підвищення кваліфікації, мотивація тощо), упровадження та розвиток різних форм навчання (очна, заочна, дистанційна, очно-дистанційна, стажування тощо), оскільки для вільного просування людини у професійному освітньому просторі необхідно забезпечити максимальну гнучкість і різноманітність форм навчання [7, с. 36]

Моделюючи процес розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери, ми виходили з того, що цей процес має максимально базуватися на потенціалі системи післядипломної педагогічної освіти, оскільки вона є органічною складовою державної освітньої системи і покликана створювати сприятливі умови для професійного розвитку науково-педагогічних працівників. Мета діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти – підвищення фахового рівня педагогічних працівників, безперервний розвиток творчого потенціалу кожного викладача, його інтелектуального і загальнокультурного рівня, оновлення професійних знань та вдосконалення набутих компетенцій.

Висновок та перспективи подальших досліджень. Усі складові моделі, перебуваючи у тісному взаємозв'язку та впливаючи один з одного, забезпечують реалізацію мети. Отже, результатом упровадження та реалізації запропонованої нами моделі є НПП військово-медичної сфери з відповідним рівнем психолого-педагогічної компетентності. Перспективи подальших досліджень у даному напрямку – експериментальні результати впровадження методики розвитку психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичної сфери.

Список використаної літератури

1. Андрощук І. Наукові підходи до управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжатаестаційний період / І. Андрощук. – Електронний ресурс. – Режим доступу : file:///C:/Users/hp/Downloads/ttmo_2013_10_4.pdf
2. Болюбаш Н. М. Формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій : дис. кандидата пед. наук : 13.00.04. “Теорія і методика професійної освіти” / Надія Миколаївна Болюбаш. – Ялта, 2011. – 290 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / укладач і головний ред. В. Бусол. – К. : Ірпінь : ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.
4. Воротникова І. П. Андрагогічні засади професійного розвитку вчителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій / Воротникова Ірина Павлівна. – Електронний ресурс. – Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp3/profteh/vorotnikova.pdf
5. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Змеев С. И. Технология обучения взрослых : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 128 с.
7. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – Київ : Видавництво “Віпол”, 2000. – С. 11–58.
8. Картава Ю. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної компетентності вчителів-філологів у системі післядипломної освіти / Юлія Картава. – Електронний ресурс. – Режим доступу : http://www.kspu.kr.ua/download/conf2013/section5/article_kartavaya.pdf
9. Лукашевич О. М. Гуманістичний та психологічний аспекти застосування принципів соціального управління в освіті / О. М. Лукашевич // Культурологічний вісник Нижньої Наддніпрянщини. – Запоріжжя, 1998. – Вип. 4. – С. 168–173.
10. Лук'янова Л. Б. Концептуальні положення освіти дорослих / Л. Б. Лук'янова. – Електронний ресурс. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Pedagogica/43099.doc.htm
11. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоева, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. ; за ред. С. О. Сисоевої. – К. : ВІПОЛ, 2001. – 502 с.

12. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / В. В. Сериков. – М. : Издательская корпорация “Логос”, 1999. – 272 с.

13. Сучасні педагогічні технології в освіті : збірник наук.-метод. праць / за ред. О. Г. Романовського, Ю. І. Панфілова. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2012. – 224 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Олійник Л. В.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2014.

Гончаренко И. Ф. Модель развития психолого-педагогической компетентности научно-педагогических работников военно-медицинской сферы в системе последипломного образования

Статья посвящается определению основных аспектов модели развития психолого-педагогической компетентности научно-педагогических работников военно-медицинской сфере в системе последипломного образования, такой модели которая будет базироваться на определенных концепциях, подходах и принципах образования и на основе вышеизложенного формирования научного содержания, форм, методов обучения, а также создание обучающей среды.

Ключевые слова: образование, научно-педагогический работник военно-медицинской сферы, подготовка, компетентность, психолого-педагогическая компетентность, последипломное образование.

Honcharenko I. F. Psychological and pedagogical competence development model of scientific and educational army medical staff in the system of postgraduate education

The article defines the main features of the model of psychological and pedagogical competence development of scientific and educational army medical staff in the system of postgraduate education, namely, the model that is based on the relevant concepts, approaches and principles of education and, on this basis, formation of content at scientific level as well as teaching forms and methods and learning environment creation.

The model of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff includes conceptual (goal, approaches, principles), procedural (organizational and pedagogical approaches), methodological support components (the framework of psychological and educational competence of scientific and educational army medical staff (knowledge, skills, readiness, ability, values described in detail at basic, sufficient, deep and expert levels).

The author defines the conceptual component of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff. The structure of the conceptual component includes: the aim of the model of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff, which is to create an algorithm for the process of development of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff; the concept (of continuous learning, educational services); the principles of development of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff (social determination, education, andragogics); approaches to the development of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff (systematic, innovative and competency building approaches).

The author determined that the process of competence development of scientific and educational army medical staff requires creation of appropriate organizational and pedagogical conditions that are the basis of procedural component of the specified model. The structure of organizational and pedagogical conditions of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff includes legal, social, educational, methodological and organizational elements.

The paper defines the framework of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff, which is the basis of methodological support of the abovementioned model. The structure of the framework includes components of psychological and pedagogical competence of scientific and educational army medical staff in the field of medical education, namely: knowledge, skills, readiness, ability, values described in detail at basic, sufficient, deep and expert levels.

The author determined that all the components of the model are closely connected and interrelated with each other, providing aim realization. The result of introduction and implementation of this model is a scientific and educational army medical specialist possessing the proper level of psychological and pedagogical competence.

Keywords: *education, scientific and educational army medical specialist, training, competence, psychological and pedagogical competence, postgraduate education.*